

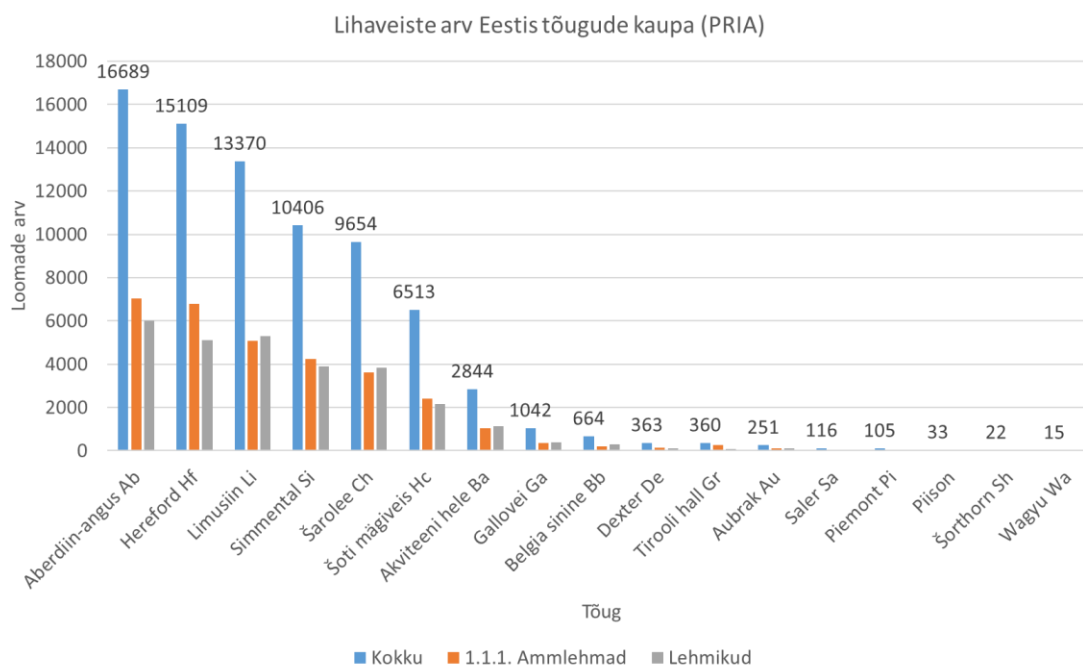
Lisa 5. Eestis peetavate lihaisekarjade tervise- ja toodanguandmed

1. Eesti lihaisepopulatsiooni üldiseloostus

PRIA andmete kohaselt oli 2021. aasta 31. detsembri seisuga Eestis 1946 lihaisepidajat ja 2084 tegevuskohta, kus lihaiseid peeti. Lihaiseite arv Eestis oli 77 556, neist 31 370 (40,4%) olid ammelehmad. Keskmiselt peeti ühes tegevuskohas 37,2 veist.

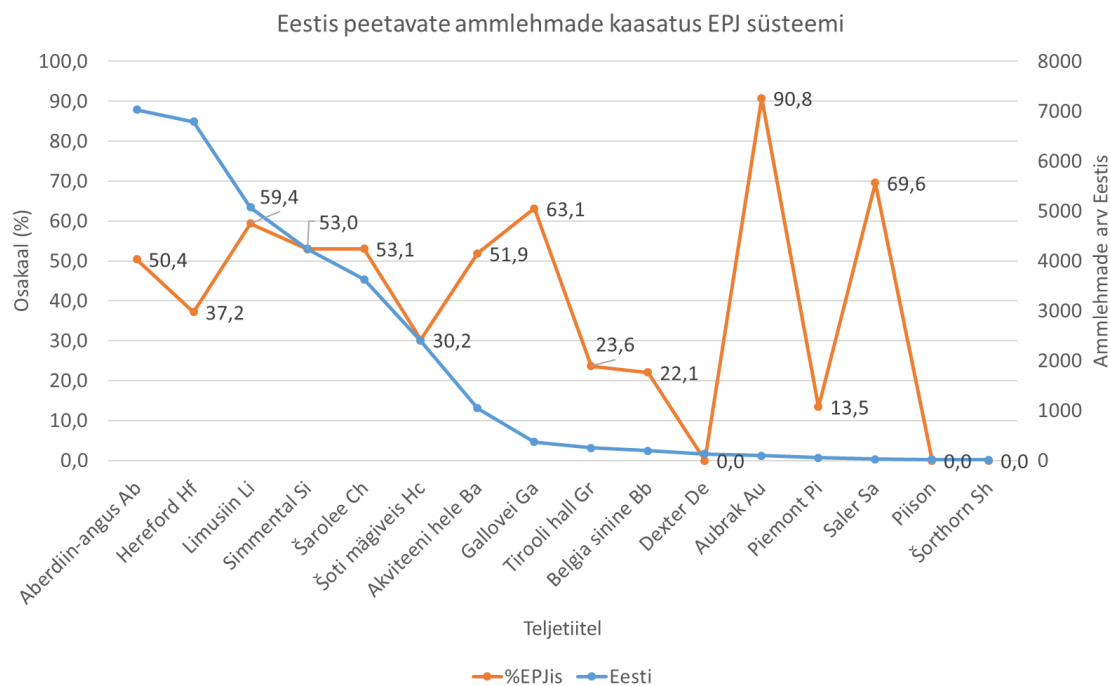
Eesti Põllumajandusloomade Jõudluskontrolli (EPJ) süsteemi kuulus 23% lihaisepidajatest (454 karja), 45,1% Eestis peetavatest lihaiseistest ja 47,7% ammelehmadest.

PRIA andmetel olid enim esindatud lihaiseitõud Eestis aberdiin-angus, hereford, limusiin, simmental, šarolee, šoti mägiveis, akviteeni hele ning gallovei. Need kaheksa tõugu moodustasid kokku 97,5% kõigist Eestis peetavatest lihaiseistest (joonis 1).

Joonis 1. Lihaiseite arv Eestis tõugude kaupa 31.12.2021 seisuga (allikas: PRIA)

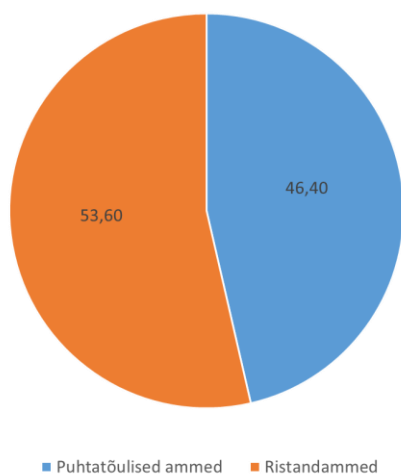
Eestis enim esindatud lihaiseitõugudest kuulusid jõudluskontrolli süsteemi limusiin (59,4%), šarolee (53,1%), simmental (53,0%), vähem šoti mägiveis (30,2%) ja hereford (37,2%) (joonis 2).

Joonis 2. Eestis peetavate ammlehmade kaasatus EPJ süsteemi (allikas: PRIA ja EPJ)

EPJ Liisu süsteemiga liitunud ammlehmadedest olid veidi enam kui pooled (53,6%) ristandid (joonis 3).

Puhtatõuliste ja ristandammete jaotus EPJis

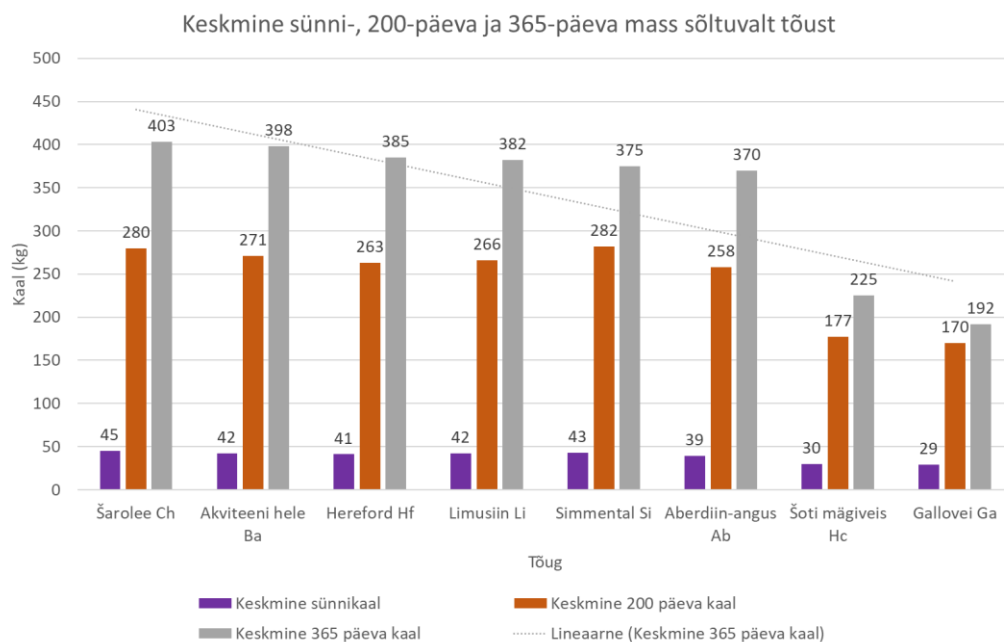

Joonis 3. Puhtatõuliste ja ristandammlehmade jaotus (%) EPJ süsteemis (allikas: EPJ)

2. Noorkarja tervise- ja jõudlusandmed

Järgnevalt on välja toodud noorloomade kaalu ja massi-iibe andmed kaheksa Eestis enim esindatud tõu osas.

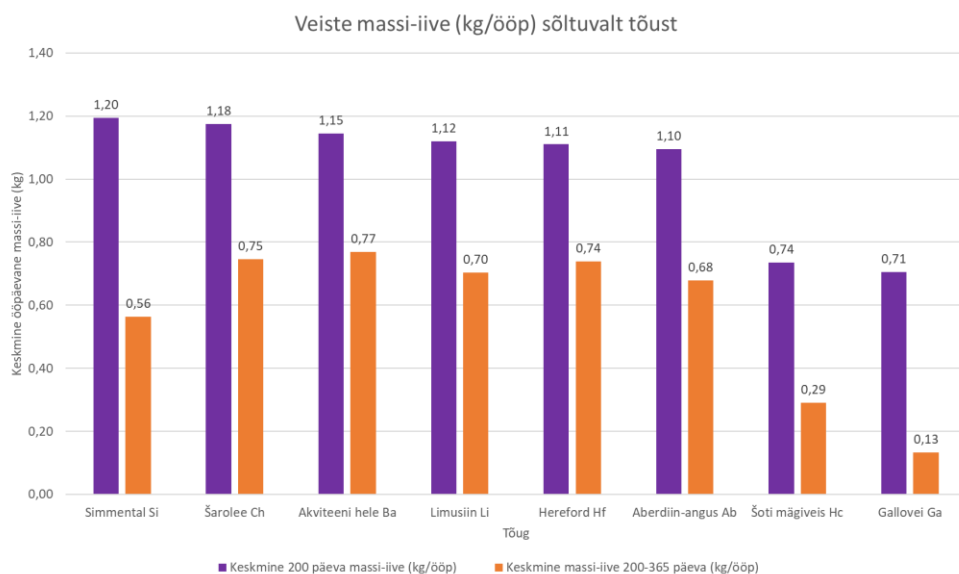
Keskmiselt olid kõige suurema sünnikaaluga šarolee tõugu vasikad (45 kg), millele järgnes simmental (43 kg), akviteeni hele ja limusiin (42 kg). 200-päeva kehamass oli suurim simmentali tõugu loomadel (keskmiselt 282 kg) ja šaroleel (280 kg). Aasta vanuselt olid suurima kehamassiga šarolee (403 kg) ja akviteeni hele (398 kg), väikseima kehamassiga gallovei (192 kg) ja šoti mägiveis (225 kg) (joonis 4).

Joonis 4. Lihatõugu noorloomade keskmine sünni-, 200- ja 365-päeva kehamass sõltuvalt tõust (allikas: EPJ)

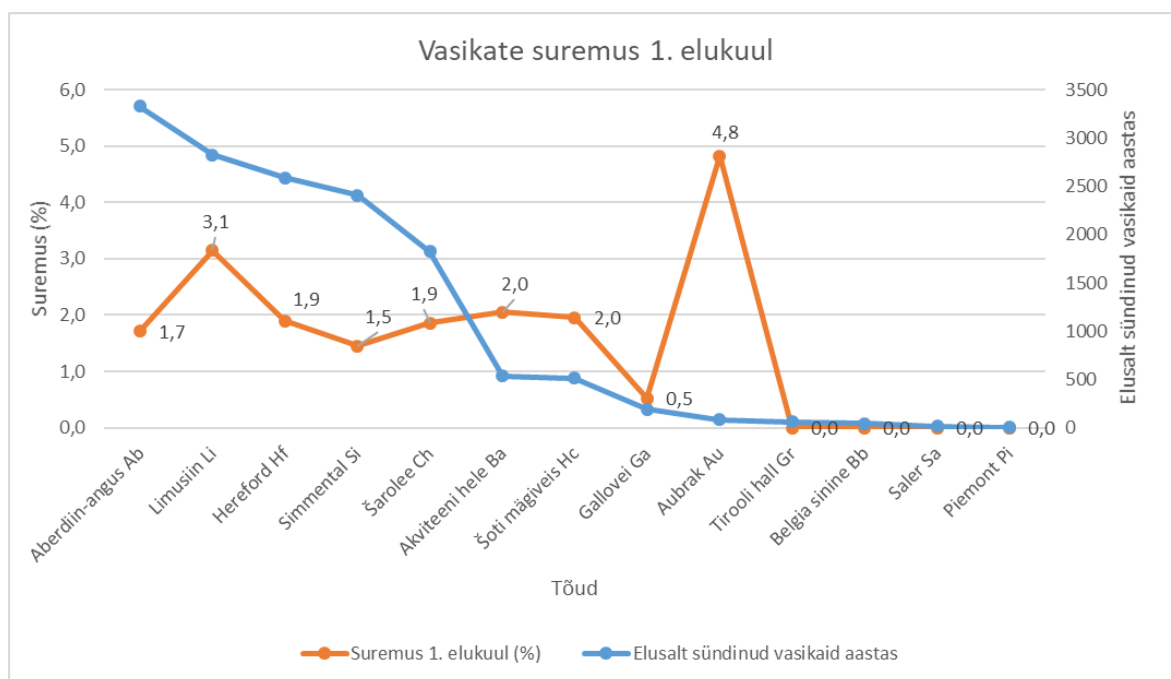
Kaheksa tõu keskmised massi-iibed esimesel 200 elupäeval olid 1,04 kg/ööp (eesmärgipärased väärtused sõltuvalt tõust pullvasikatel 1,3 – 1,4 kg/ööp ja lehmikutel 1,1 – 1,2 kg/ööp) ja 200-365. elupäeval 0,58 kg/ööp (eesmärgipärased väärtused sõltuvalt tõust pullvasikatel 0,65 – 1,1 kg/ööp ja lehmikutel 0,55 – 0,9 kg/ööp). **Kuna EPJ andmetes on võetud pullvasikate ja lehmikute massi-iibed kokku, siis ei saa me eesmärkidega võrrelda.**

200 esimese elupäeva keskmise massi-iibe poolest olid esikohal simmentali (1,2 kg/ööp) ja šarolee (1,18 kg/ööp) tõugu loomad ning väikseima juurdekasvuga gallovei (0,71 kg/ööp) ja šoti mägiveis (0,74 kg/ööp). 200-365-päeva juurdekasvu poolest olid tõugude osas esimeste seas akviteeni hele (0,77 kg/ööp) ja šarolee (0,75 kg/ööp). Gallovei ja šoti mägiveise juurdekasvud sel perioodil olid kõige kasinamad (vastavalt 0,13 ja 0,29 kg/ööp) (joonis 5).

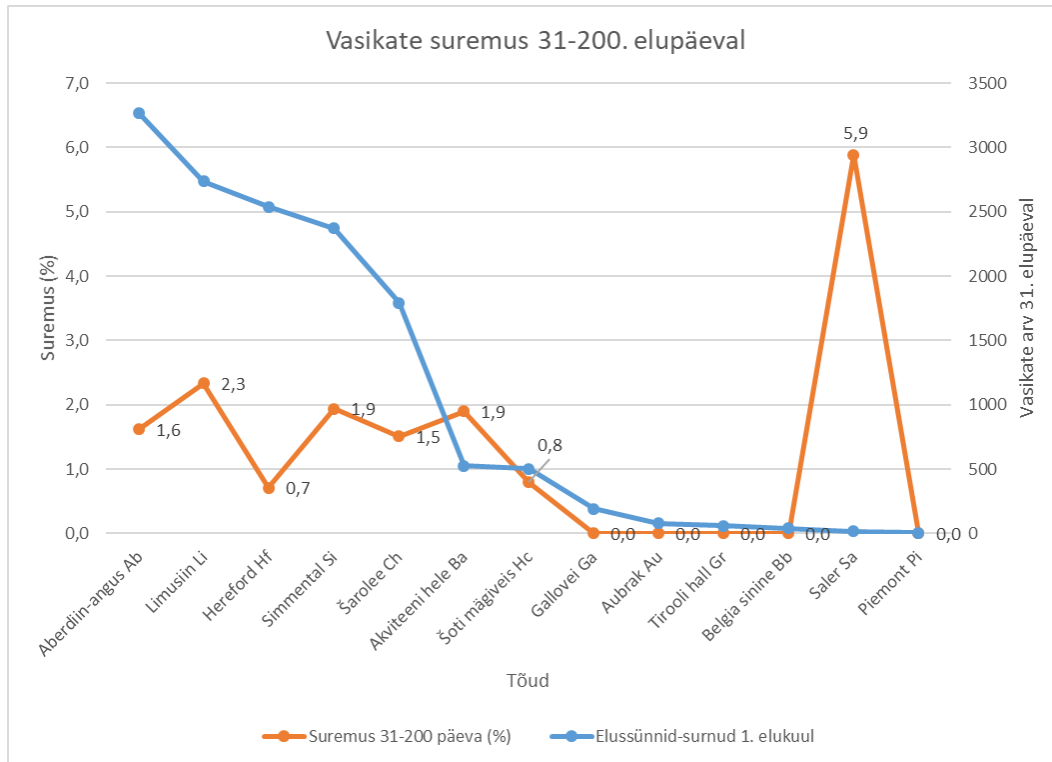
Joonis 5. Lihaveiste keskmine 200- ja 365-päeva massi-iive sõltuvalt tõust (allikas: EPJ)

Vasikate suremus 1. elukuul oli keskmiselt 2,0% (eesmärk <2%), mis on eesmärgipärane tulemus, varieerudes 0,5% (gallovei) kuni 3,1% ni (limusiin) enim esindatud tõugude hulgas (joonis 6). Kas gallovei ei pidanud välja jääma enim esindatud tõugude hulgast?

Joonis 6. Vasikate suremus esimesel elukuul (% elusalt sündinud vasikatest) (allikas: EPJ)

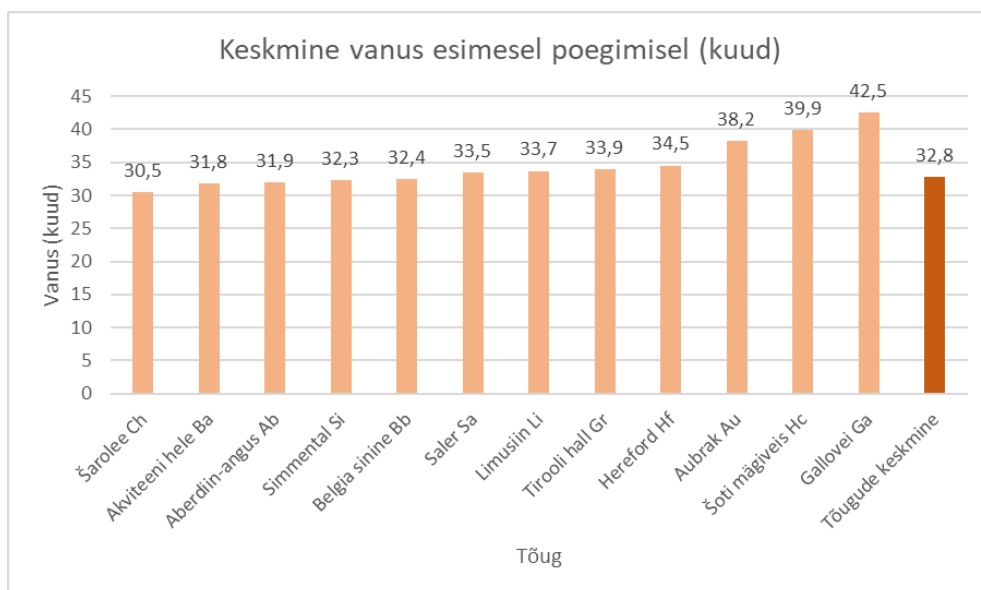
Vasikate suremus 31.-200. elupäeval oli keskmiselt 1,6% (eesmärk <1%), mis on kõrgem seatud eesmärgist. Enim esindatud tõugude hulgas oli suremus kõrgeim limusiini tõugu noorloomade hulgas (2,3%) (joonis 7).

Joonis 7. Noorloomade suremus 31-200 elupäeva jooksul (allikas: EPJ)

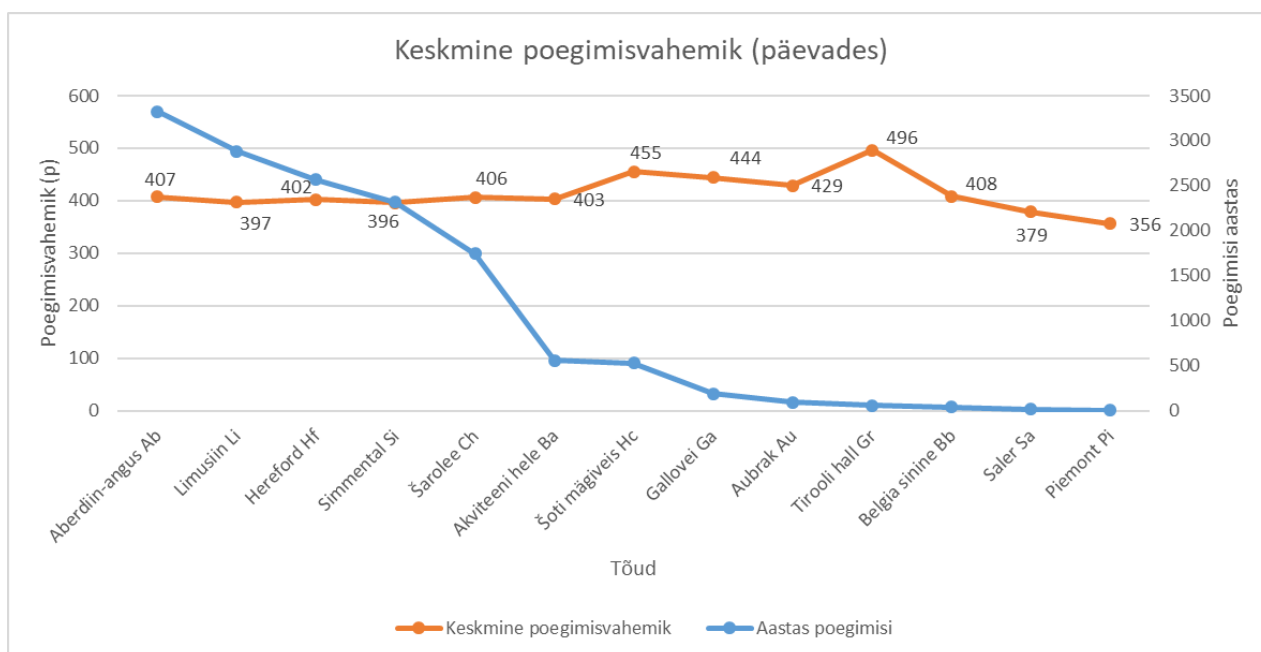
3. Ammlehmade sigimisenäitajad

Eestis peetavate ammlehmade keskmine esmapoegimisvanus oli 32,8 kuud (eesmärk 24...40 kuud olenevalt tõust), mis jääb antud vahemikku. Euroopa eesmärk on väga varieeruv, kuna suuremat tõugu lehmad (nt. šarolee, simmental, limusiin) saavutavad suguküpsuse hiljem, kui väiksemat tõugu lehmad (nt. angus, hereford, gallovei). Tõugude löikes varieerus esmapoegimisvanus 30,5 (šarolee) kuni 42,5 kuud (gallovei) (joonis 8).

Joonis 8. Ammlehmade keskmine vanus esimesel poegimisel tõugude lõikes (allikas: EPJ)

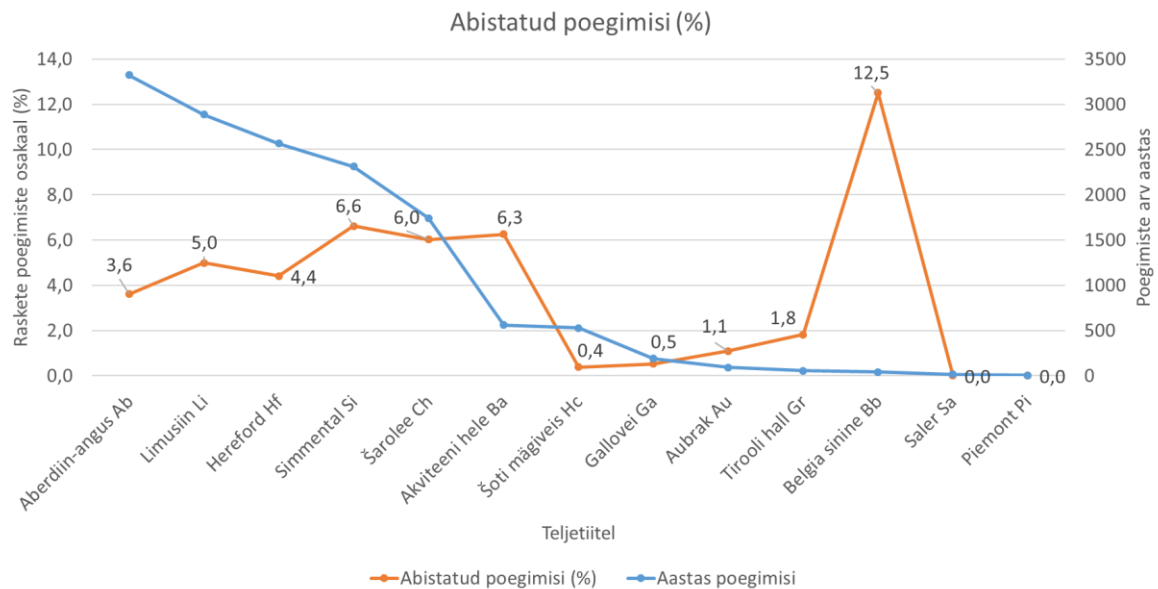
Kõigi tõugude keskmine poegimisvahemik oli lihavesise ammlehmadel 405 päeva (eesmärk 365 päeva), mis on 40 päeva pikem Euroopa eesmärgist. Enim esindatud tõugude hulgas oli poegimisvahemik kõige lühem simmentali tõul (396 päeva) ning pikim šoti mägiveisel (455 päeva) (joonis 9).

Joonis 9. Keskmine poegimisvahemik tõugude lõikes (allikas: EPJ)

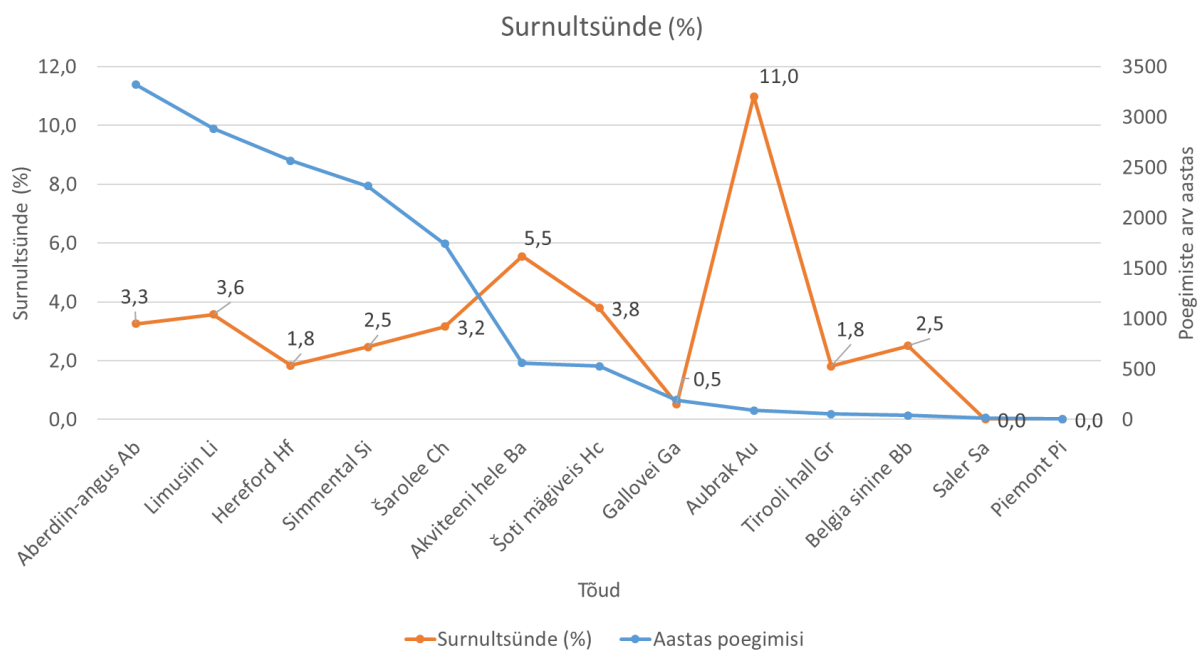
EPJ süsteemis raporteeritud abistatud poegimiste osakaal oli keskmiselt 4,7% (eesmärk lehmadel <5% ja mullikatel <15%). Kuna EPJ süsteemist ei näe eraldi lehmade ja mullikate

abistatud poegimiste osakaalu, siis ei saa me eesmäärke väga täpselt hinnata, kuid keskmine näitaja jääb siiski alla miinimummäära. Enim esindatud tõugudest oli abistatud poegimisi sagedamini simmentali (6,6%) ja akviteeni heledal tõul (6,3%), vähim šoti mägiveisel (0,4%) (joonis 10).

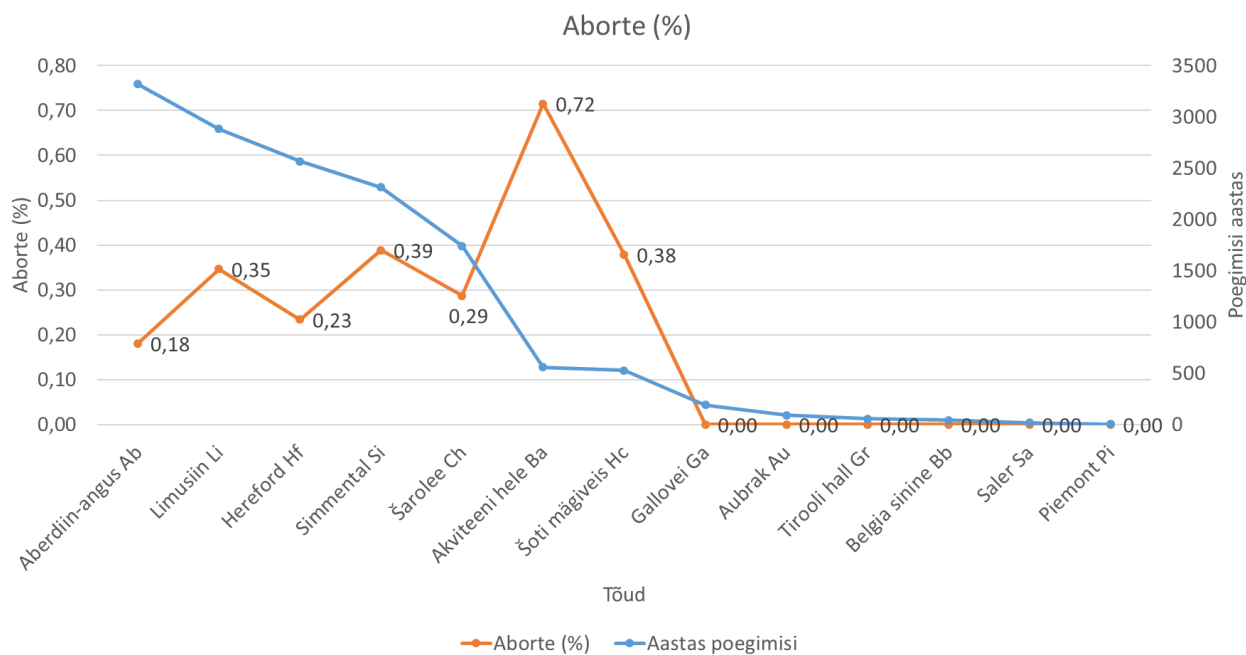
Joonis 10. Abistatud poegimiste osakaal tõugude lõikes (allikas: EPJ)

Surnultsündide osakaal oli keskmiselt 2,9% (eesmärk <3%), mis jääb Eestis alla seatud eesmärgi, varieerudes enam esindatud tõugude lõikes 0,5% (gallovei) kuni 5,5% (akviteeni hele) (joonis 11).

Joonis 11. Surnultsündide osakaal poegimistest (%) (allikas: EPJ)

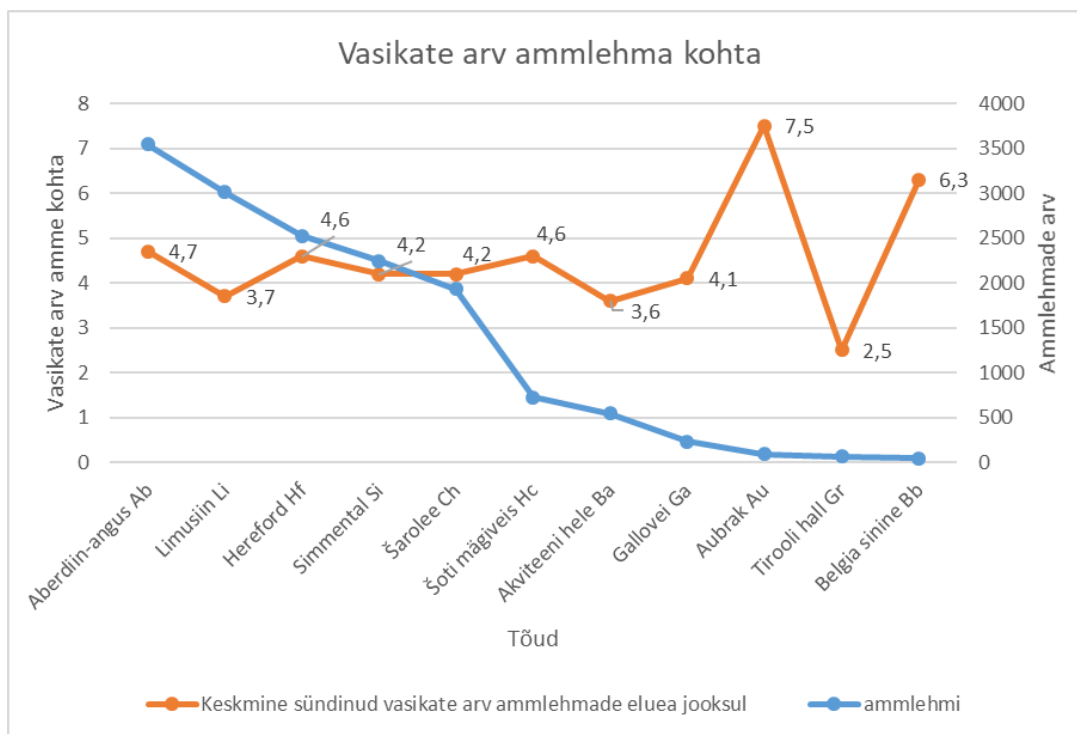
Raporteeritud aborte oli keskmiselt 0,3% (eesmärk <2%), mis jääb küll alla Euroopa eesmärgi, kuid mida peame hindama kriitiliselt, kuna tihtipeale ei märgata aborte või ei osata aborteerunud loote vanust õigesti määrata. Enim esindatud tõugude hulgas varieerus väärtus 0,0% (gallovei) kuni 0,7%ni (akviteeni hele) (joonis 12).

Joonis 12. Raporteeritud abortide osakaal tõugude lõikes (allikas: EPJ)

4. Lihaveiste toodangunäitajad

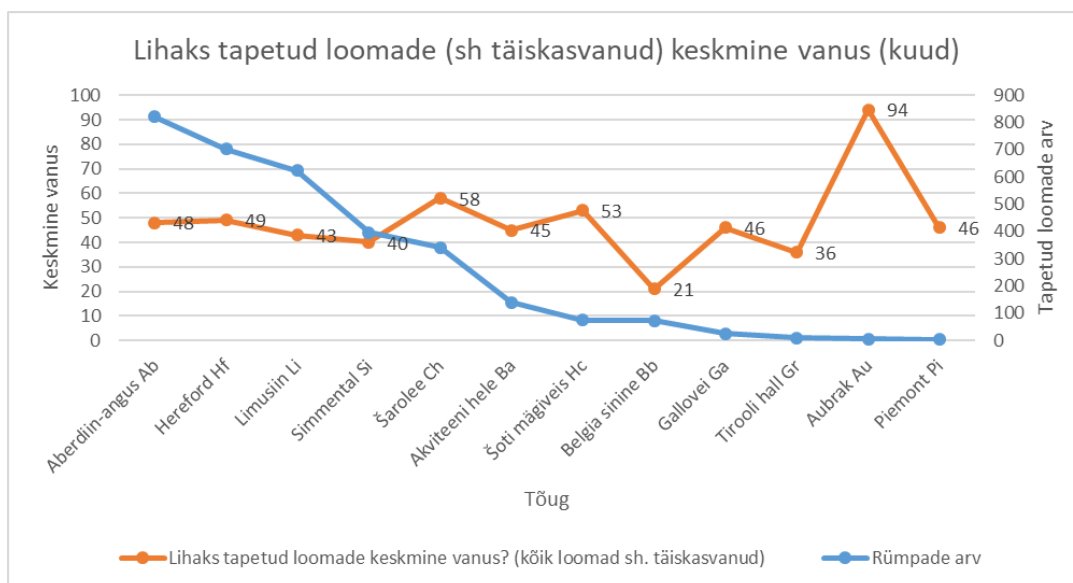
Keskmiselt sündis ammlahma eluea kohta 4,5 vasikat (eesmärk >4 vasika), **mis on parem tulemus eesmärgist**. Sagedasemate tõugude hulgas oli see väikseim akviteeni heleda (3,6 vasikat) ja limusiini tõugu ammedel (3,7 vasikat), suurim aberdiin-anguse (4,7 vasikat), herefordi ja šoti mägiveise (4,6 vasikat keskmiselt) tõugu ammedel (joonis 13).

Joonis 13. Vasikate arv ammlahma eluea kohta tõugude lõikes (allikas: EPJ)

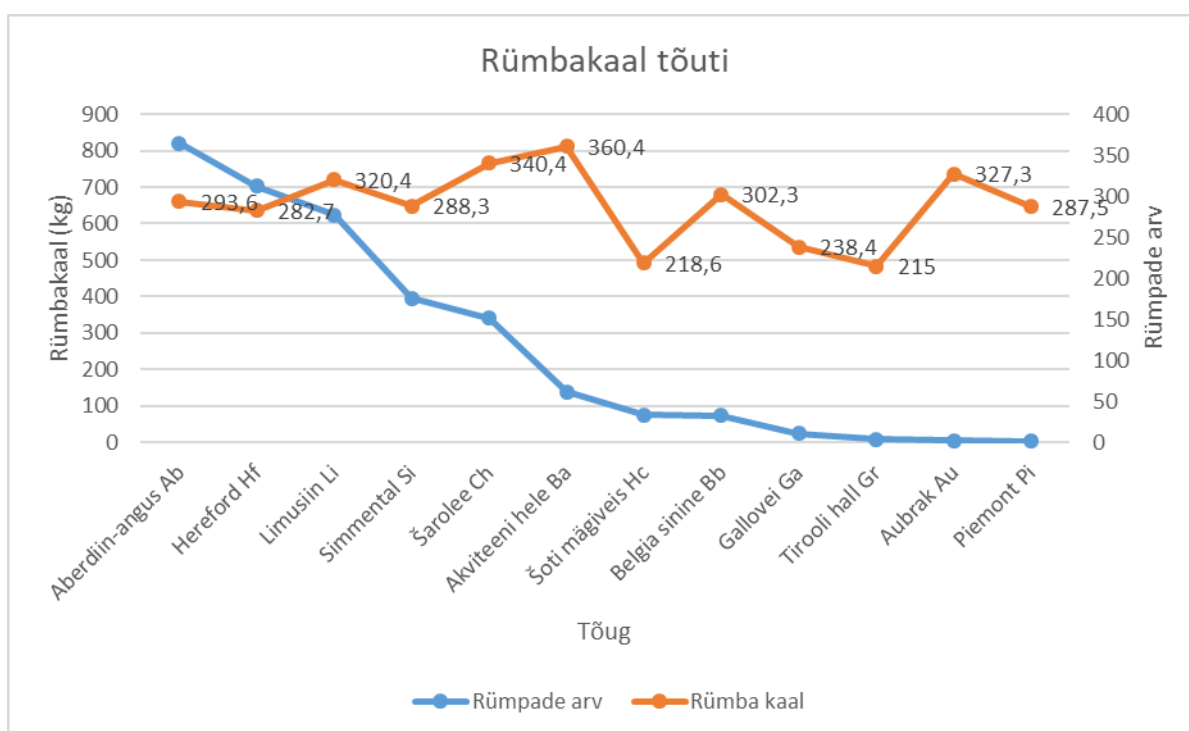
Lihaveiste rümpade andmed olid 2021. aasta osas teada kokku 3213 rümba kohta.

Lihatõugu veiste keskmine vanus lihaks tapmisel (3213 rümba), oli 48,3 kuud. Tõu keskmiste variatsioon on toodud joonisel 14.

Joonis 14: Lihaks tapetud loomade (sh täiskasvanud loomad) keskmine vanus kuudes (n=3213) (allikas: EPJ)

Tõugude keskmine rümbakaal oli 289,6 kg, varieerudes enim esindatud tõugude lõikes 218,6 kg (šoti mägiveis) kuni 360,4 kg (akviteeni hele) (joonis 15).

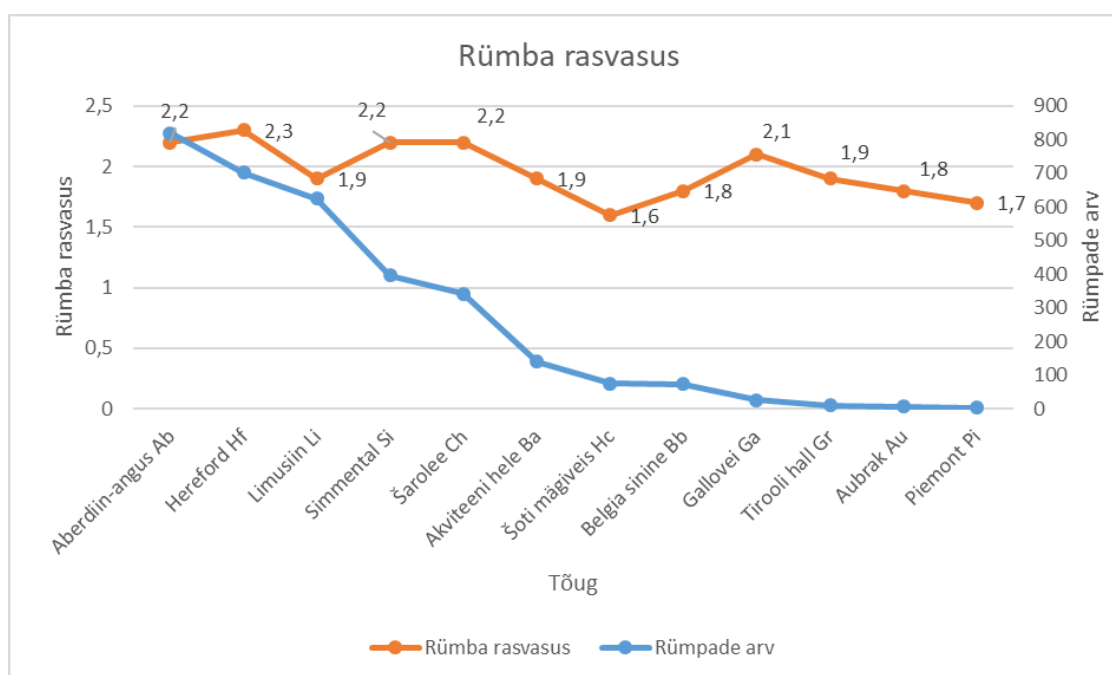

Joonis 15. Rümbakaal tõugude lõikes (n=3213) (allikas: EPJ)

Rümpade rasvasuse klassifikatsiooni alusel (tabel 1) oli rümpade keskmine rasvasisaldus 2,0 varieerudes 1,6st (šoti mägiveis) kuni 2,3ni (hereford) (joonis 16).

Tabel 1. Veiserümpade rasvasusklassid (allikas: RT I 2003, 8, 39)

RASVASUSKLASSID		
Rasvasusklass	Kirjeldus	Täiendused
1 (Väherasvane)	Rümba pindmised lihased ilma nähtava rasvkihita või väga õhukese rasvkihiga. Lihased kõikjal nähtavad	Ilma nähtava rasvkihita rinnaõone seinal
2 (Kergelt rasvane)	Rümba pindmistel lihastel õhuke rasvkiht, kuid lihased peaaegu kõikjal läbi rasvkihi nähtavad	Rinnaõone seinal roietevahelised lihased läbi rasvkihi selgesti nähtavad
3 (Keskmiselt rasvane)	Rümba pindmised lihased peaaegu kõikjal rasvkihiga kaetud, v.a reie- ja turja- piirkond	Õhuke rasvkiht rinnaõones, roietevahelised lihased läbi rasvkihi õrnalt nähtavad
4 (Rasvane)	Rümba pindmised lihased rasvkihiga kaetud, reie- ja turjapiirkonna lihased osaliselt nähtavad	Rinnaõones selgesti nähtavad rasvkihi ladestused, roietevahelised lihased rasvkihiga kaetud
5 (Väga rasvane)	Kõik rümba pindmised lihased rasvkihiga kaetud, reiepiirkond tugeva rasvkihiga kaetud	Rinnaõones hulgaliselt suuremaid rasvkihi ladestusi, roietevahelised lihased tugeva rasvkihiga kaetud

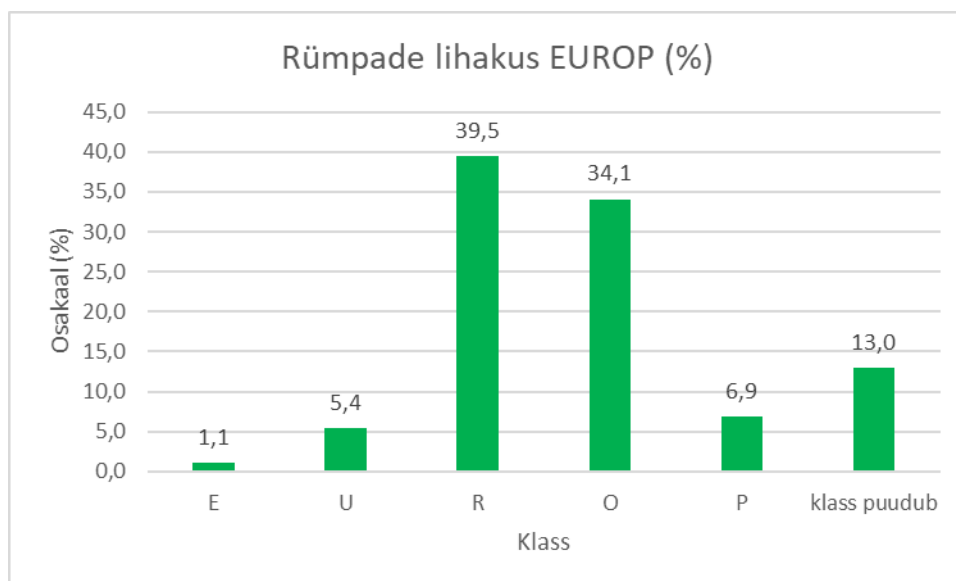
Joonis 16. Rümpade rasvasusklass ja arv tõugude lõikes (n=3213) (allikas: EPJ)

Vastavalt SEUROP süsteemile (tabel 2) kuulusid suurem osa rümpadest R (hea) ja O (rahuldav) klassi (kokku 73,6%) (joonis 17), kusjuures tõugude lõikes esines kvaliteediklasside jaotuse osas erinevusi (joonis 18).

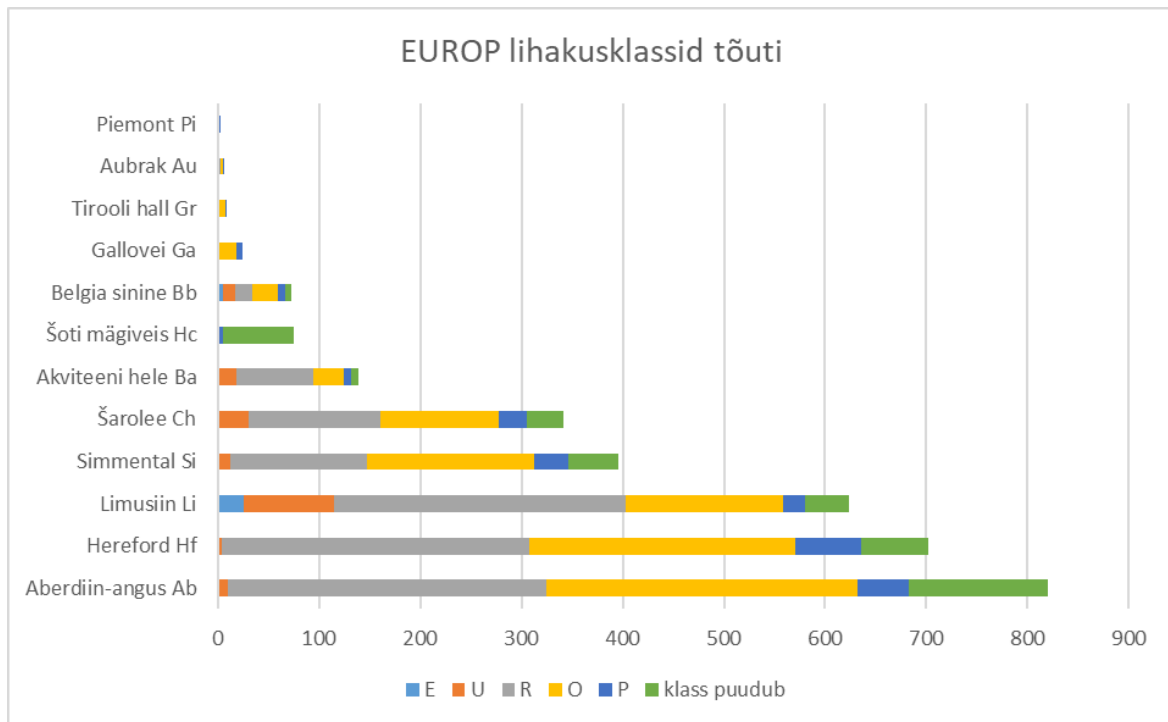
Tabel 2. Veiserümpade lihakusklassid (allikas: RT I 2003, 8, 39)

LIHAKUSKLASS

Lihakusklass	Kirjeldus	Täiendused
S (Super)	Kõik rümba piirkonnad eriti kumerad, lihased väga reljeefsed ja suure kumerusega, on üksteisest hästi eraldatavad (nn kaksiklihaseline rümp)	Reied: erakordselt täidlased, mediaalküljel olev sisetükk kumerdub väga tugevalt üle vaagnaliiduse Selg: väga lai ja väga kumer kuni turjani Aba: väga kumer
E (Ekstra)	Kõik rümba piirkonnad kumerad, lihased massiivsed, erakordselt hea arenguga	Reied: väga täidlased, väga tugevasti välja arenenud, sisetükk kumerdub tugevalt üle vaagnaliiduse Selg: lai ja väga kumer kuni turjani Aba: väga hästi arenenud
U (Väga hea)	Rümba piirkonnad kumerad, lihaste areng väga hea	Reied: täidlased, tugevasti välja arenenud, sisetükk kumerdub üle vaagnaliiduse Selg: lai ja kumer kuni turjani Aba: kumer
R (Hea)	Rümba piirkonnad lamedad või kerge kumerusega, lihaste areng hea	Reied: hästi arenenud, sise- ja ristluutükk kergelt kumerad Selg: läheb turja osas kitsamaks, kuid rinnalülide ogajätked ei tungi esile Aba: küllaltki hästi arenenud
O (Rahuldav)	Rümba piirkonnad lamedad kuni vähese nõgususega, lihaste areng rahuldav	Reied: rahuldavalt arenenud Selg: rahuldavalt arenenud, rinnalülide ogajätked veidi esiletungivad Aba: vähem arenenud
P (Lahja)	Kõik rümba piirkonnad nõgusad, lihased nõrgalt arenenud	Reied: nõrgalt arenenud, nõgusad Selg: kitsas, esiletungivate lüljätketega Aba: lame, väljatungivate luudega

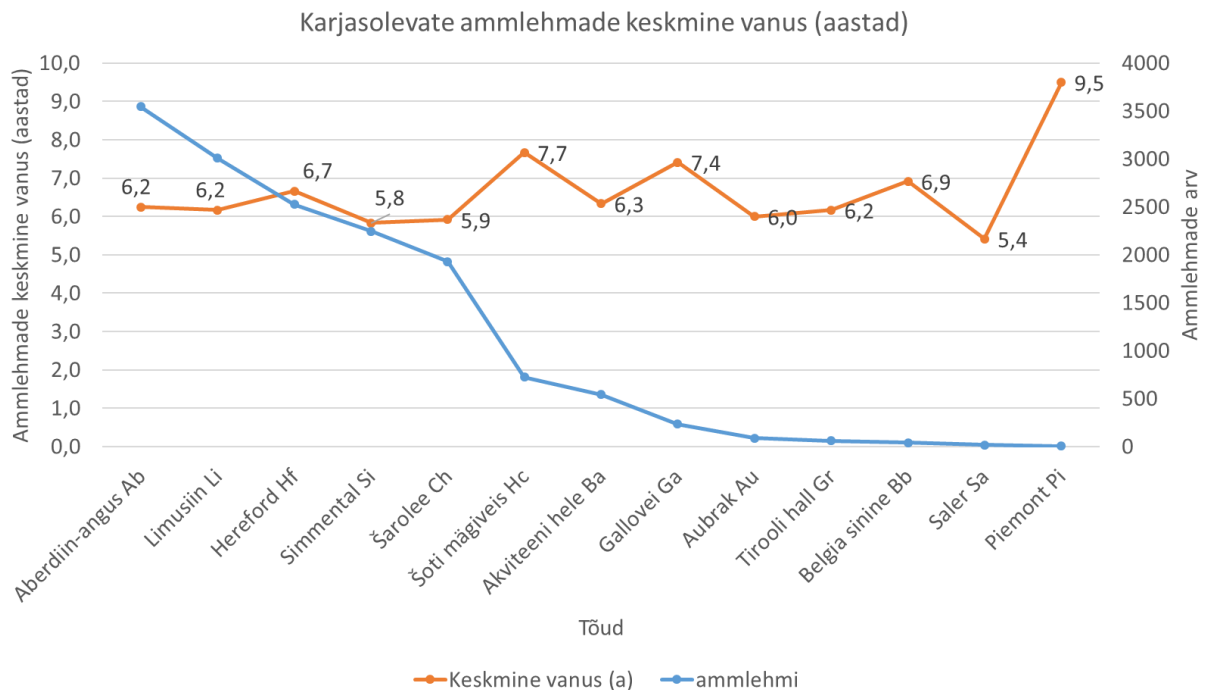
Joonis 17. Lihaveiste rümpade lihakusklasside jaotus (n=3213) (allikas: EPJ)

Joonis 18. Rümpade (n=3213) lihakusklasside jaotus tõuti (allikas: EPJ)

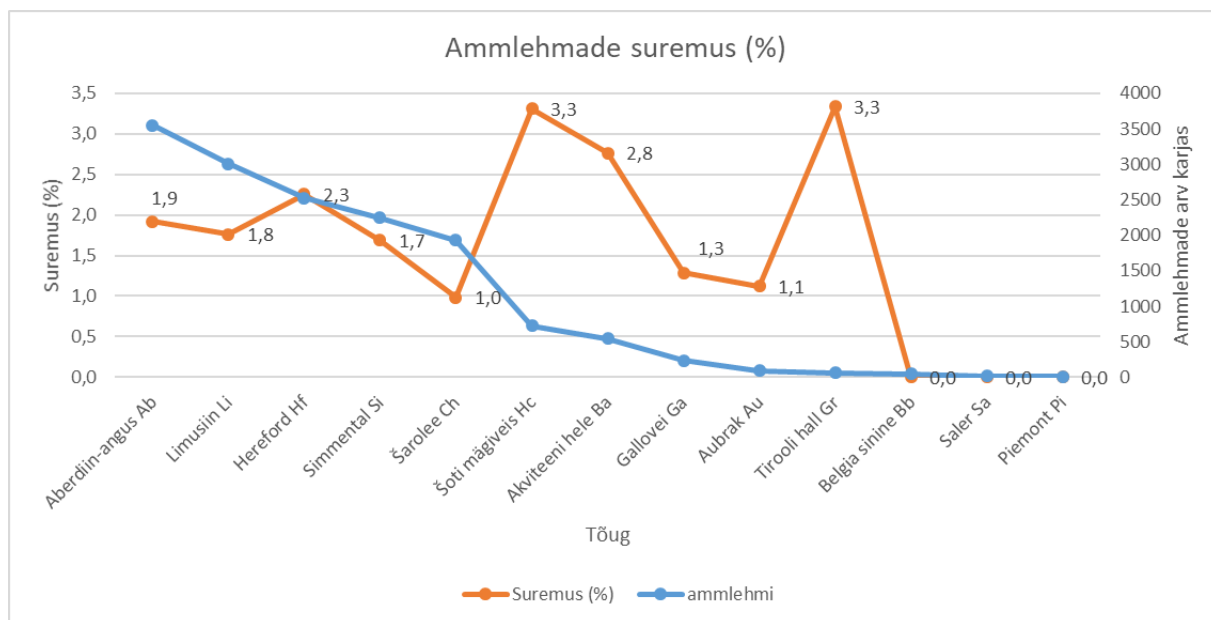
5. Ammlehmade vanus ja karjast väljaminek

Karjas olevate ammlehmade keskmine vanus oli 6,2 aastat varieerudes enim esindatud tõugude hulgas 5,8 aastast (simmental) kuni 7,7 aastani (akviteeni hele) (joonis 19).

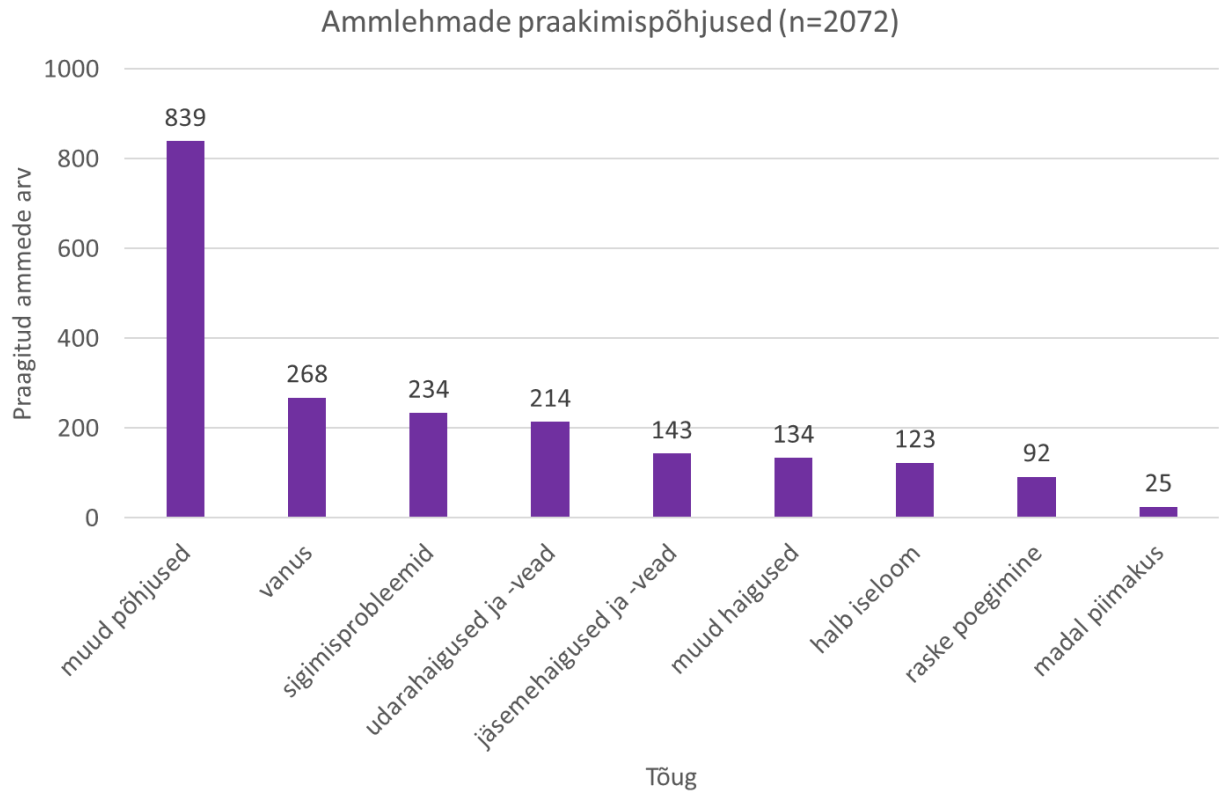
Joonis 19. Karjasolevate ammlehmade keskmine vanus tõugude lõikes (allikas: EPJ)

Ammlehmade aastane suremus oli keskmiselt 1,9% (eesmärk <2%), **mis jääb täpselt alla Euroopa eesmärgi**. Enim esindatud tõugude hulgas oli see kõrgeim šoti mägiveiste hulgas (3,3%) ning madalaim šaroleede hulgas (1,0%) (joonis 20).

Joonis 20. Ammlehmade suremus tõugude lõikes (allikas: EPJ)

Ammlehmade keskmine praakimiskordaja oli 13,8% (eesmärk <14%), **mis jääb samuti napilt alla anud eesmärgi**. Sagedamini märgitud praakimispõhjused olid „muud põhjused“ (40,5%), sellele järgnes „vanus“ (12,9%), „sigimisprobleemid“ (11,3%), „udarahaigused ja –vead“ (10,3%) (joonis 21). **Muude põhjuste osakaal võib olla tingitud sellest, et praakimispõhjuste hulgas ei ole EPJis näiteks saadetud lihaks, mis on lihaste puhul üks levinumatest põhjustest.**

Joonis 21. Ammlehmade praakimispõhjused sageduse järjekorras 2021. aastal (allikas: EPJ)